

LBRIS

We know
books

IOAN GROȘAN

—

CARAVANA CINEMATOGRAFICĂ
ȘI ALTE PROZE SCURTE

Postfață de Mircea V. Ciobanu

Știința, 2022

CUPRINS

6	O dimineață minunată pentru proză scurtă
12	Insula
27	Caravana cinematografică
126	Singurătatea alergătorului de twist
135	Trenul de noapte
171	Adolescent
233	O. Z. N.-ul
258	La terasă
270	<i>Ioan Groșan: Realitatea ca adevăr literar.</i> Postfață de Mircea V. Ciobanu

O DIMINEAȚĂ MINUNATĂ PENTRU PROZĂ SCURTĂ

Proză scurtă... pricep eu..." zise directorul Gostatului, lăsându-se lenevos pe bancheta trăsurii. „Vă puteam duce la iepuri, da' sigur, ce să scoateți... pe când la fazani e altă chestie, e ceva mai..." și căută o clipă cuvântul, dar renunță și-l înlocui cu o pocnitură de degete. Căi ciuliră urechile. „Trei pagini, zise tânărul redactor, trei pagini și jumătate, nu mai mult. N-avem spațiu. Și-apoi cred că la fazani e mai spectaculos. N-am văzut niciodată o vânătoare de fazani.” „E foarte frumos”, zise cu gravitate Marț, vizitiul. „*Phasiacus colchicus*, o splendoare. Păcat că n-ați venit mai în iarnă, la mistreți. Aveați ce vedea. Când l-am atins pe ăla mare... hă!... un roman întreg”, oftă directorul. „Da, sigur, sigur”, răspunse visător tânărul și Marț, care

se răsucise pe capră să-i spună ceva, se întoarse respectuos în poziția dinainte și fixă cu privirea șoldurile sănătoase ale cailor, încercând să vadă și el năvala aceea grozavă a mistreților răniți, așa cum poate și-o închipuia redactorul.

În umezeala dimineții, drumul prin pădure era moale, caii înaintau într-un trap mărunț, înăbușit. „Astă-vară au mai fost doi, își aminti directorul, ziceau că sunt de la revistă și că fac nu știu ce reportaj. I-am dus la rațe, da' n-au împușcat decât una și n-au mai făcut nimic.” „Nu, nu, protestă tânărul redactor, eu nu mă ocup de reportaje, eu scriu.” „Aaaa, se dumiri directorul, păi atunci să fim atenți, la fazani nu e ușor.” „Dacă s-ar putea măcar unul...” zise tânărul redactor și-un moment avu imaginea zborului razant al păsării printre mestecenii albi, auzi aieavea bubuitura prelungă a puștii directorului, zgomotul crengilor rupându-se în căderea bolovănoasă a fazanului, ba chiar de undeva îi răsări în minte fraza de încheiere: „Dimineața era pe sfârșite; jos, lângă picioarele câinelui (ce câine? n-aveau câine: va trebui să ștergă asta) cu ochii sticloși, cu gâtul răsucit și stropit de sânge, fazanul zvâcnea încă...” „Gata, spuse încetișor directorul, aici lăsăm caii și mergem pe jos. Ne apropiem.” Marț sări de pe capră, legă caii, scoase păturile din trăsură și-o luă repede înainte. „Ce facem acum?” întrebă tânărul redactor. „Avem un loc de pândă mai încolo, la o adăpătoare de-a lor unde le pune iarna de mâncare pădurarul. Marț a fost ieri pe aici și-a văzut două perechi.” Dintr-un buzunar, redactorul scoase un carnetel albastru și notă ceva. „Ca să avem mai mult noroc, zise directorul trăgând cu coada ochiului spre carnetel, trebuie să fie o dimineață senină ca astăzi. Pe ceață

„nu poți face mare lucru.” Apoi, văzând că tânărul continuă să scrie, urmă: „Fazanul este o pasăre foarte șmecheră. Vânarea lui e o luptă, o adevărată luptă în care se înfruntă priceperea omului cu...” Tânărul închise carnetelul cu un pocnet și zise mulțumit: „Sunt gata!” Directorul încarcă pușca, săltă un rucsac în spinare și apucă pe-o cărăruie în pantă.

Un timp merșeră fără vorbă: directorul – sprinten, orgolios, distanțându-se ușor, tânărul redactor – preocupat, alegând cu grijă locurile unde punea piciorul. „Vedeți dumneavoastră, îi spuse directorul când ajunseră sus, într-un loc mai deschis, noi care trăim mereu în mijlocul naturii nu mai observăm toate lucrurile de-aici așa cum faceți dumneavoastră. La noi copacul e copac, pițigoii pițigoii.” „Înțeleg, înțeleg. Dumneavoastră nu vă puteți distanța.” „Păi?! făcu directorul supărat că n-are și el această misterioasă însușire. Sincer să fiu, am scris și eu. Tot așa cum spuneți dumneavoastră, proză scurtă, trei-patru pagini, după câte-o vânătoare. Da' nu mai pot, dom'le! N-am talent. N-am distanță.” Tânărul îl privi deodată cu multă simpatie; simți nevoia să facă și el o mărturisire: „Nici nouă nu ni-e ușor... noi care suntem înzestrați... avem datoria cu atât mai mult... pițigoii... bineînțeles că eu nu văd în pițigoii un simplu pițigoii, ci văd Pasărea, înțelegeți?” „E clar.” „Adică... nu știu cum să vă spun... în general e greu, știți și dumneavoastră, fără o experiență...” „Lasă, dom'le, că e imposibil să nu pice vreunul!” zise cu hotărâre directorul și sudui scurt neamul fazanilor. „Ar fi excelent, în trei pagini, trei pagini jumătate, aș prinde totul.” „Fiți fără grijă! Dimineața roiesc pe-aici, e singurul pârâu din pădure.”

Se opriră brusc: culcat după o grămadă de crengi, Marț le făcea semne disperate cu mâna. „Ce-i?” șopti directorul când ajunseră lângă el. „Nimic, dar orișicât... veneați cam tare, se auzea.” „A fost ceva?” „Încă nu.” „Eu stau la mijloc, trebuie să am vedere bună”, zise directorul și se trânti în poziție de tragere. Redactorul se puse în stânga, Marț îi acoperi cu crengi, apoi se ascunse și el.

Locul era destul de înalt, un fel de colină de unde se putea privi în jos, spre adăpătoare. Pe marginea pârâului, pădurea se desfăcea în două, lăsând în lumină o poiană îngustă și netedă, mustind de apă. Trecu o vreme în care nu se întâmplă nimic. Era încă foarte devreme. Pădurea abia începea să se dezmoștească, ici-colo trosnea o ramură, foșnea o coroană. Pe pietrele pârâului, într-un echilibru precar, niște codobature. Cu ochii mereu ațintiți înainte, directorul cotrobăi în rucsac și scoase două sandviciuri. Mâncară în liniște, grijulii. „Trebuie să apară. Nu mai e mult.” Redactorul deschise încet carnețelul și fixă pixul lui cu patru culori la roșu. Dar nu apărură nimic. Stătură așa cam un ceas. „Stați să vă spun una, șopti directorul. Vine într-o zi la noi un contabil nou, tinerel. Băiete, zic, îți place vânătoarea? Mie? zice. Vânez de cinci ani. Bun, zic, hai la iepuri. Și-l iau și-l duc în spațele cabanei, așa, la vreo sută de metri. Stai aici, zic, eu mă duc să trimit doi tractoriști să bată capătul celălalt de ogor, să mâne iepurii încoace. Îl iau pe Marț deoparte, prindem pisica bucătăresei, o legăm c-o blană de iepure și eu fug înapoi lângă băiat. Marț ne înconjoară și lasă pisica mai încolo. Ea, ca toate pisicile, o ia spre casă, drept spre noi. ăsta, cum o vede, buuum, buuuuum! Înnebunită, cu blană cu tot,

pisica sare într-un copac și nu se oprește până în vârf. Atunci vânătorul meu se întoarce și face: Dumneavoastră ați mai văzut iepure în copac? Eu mă sui să-l prind!” Directorul își subție ochii și se chirci de râs: „N-o să uit niciodată. Era în ’68, imediat după...” „Sss.”, făcu deodată Marț și le arătă ceva spre capătul pădurii. Directorul luă binoclul și imediat scoase un șuierat de admirație. În primul moment, tânărul redactor nu zări nimic; apoi, uitându-se bine, desluși o pată, o siluetă maronie pe fondul întunecat al lizierei, mișcându-se paralel cu pârâul. Câteva clipe, pâlcuri răzlețe de copaci le împiedică privirile. Dar când păși în luncă, spre pârâu, îl văzură cu toții. Era un cerb. „*Cervus elaphus!*” exclamă încet directorul. „Ce coarne!...” șopti sugrumat Marț. Cerbul înainta șovăitor, cu opriri dese, își înălță capul, și-l întorcea ușor într-o parte și părea că ascultă. „Extraordinar! Cum dracu’ nu l-am știut noi pe ăsta, măi Marț?” „Nu cred că-i de la noi. S-a rătăcit de undeva. Ce namilă, tov. director, ce namilă!” „Trageți!” zise tânărul redactor către director. „Poftim?” „Trageți! De ce nu trageți?” „Nu pot.” „Cum nu puteți?” „N-am permis de cerb!” „Cum n-aveți?” „N-am, n-am! Nu oricine poate trage la cerb, fir-ar a...” Cerbul sălta deodată capul, se încordă, făcu două salturi și dispăru în pădure. „Ne-a auzit”, zise Marț resemnat. „Ne-a auzit, da’ ce puteam să fac? Nici n-aveam gloanțe de cerb.” „Ce coarne, tov. director, ce coarne!” „Da’ ce puteam să-i fac? se înfurie directorul. Cu ce să-l lovesc? Cu binoclul?” „Credeam că puteți vâna orice”, zise tânărul redactor închizând carnețelul. „Pot. Dar numai cu permis. Și-apoi dumneata ai vrut fazani. Ce să fac, dacă nu sunt, nu sunt. Chestia asta cu

cerbul n-o poți scrie?” „Ba da, zise tânărul redactor, numai că vezi dumneata... e ceva mult mai... depășește ce-am vrut eu...” „Înțeleg, înțeleg, făcu directorul căzând pe gânduri. Cât ziceați că trebuie să iasă?” „Trei pagini, trei pagini și ceva.” „Buuun, se luminează deodată celălalt. Mergem altundeva. Și dacă nu pică ceva nici acolo, mă las de toată treaba. Haideți!”

Coborând spre trăsură, directorul o luă ceva mai înainte. Tânărul redactor rămase cu vizitiul. „Știi cumva unde mergem?” „Știu”, răspunse Marț. „Unde?” „Da' nu mă spuneți?” „Cui să te spun?” „Păi...” făcu Marț și arătă cu capul în direcția directorului. „Nu. De ce să te spun?” „Vrea să vă facă o surpriză.” „Nu te spun. Unde?” „La ciori, zise Marț. Știe tov. director un loc pe câmp.”

Când ajunseră, dimineața era pe sfârșite.

INSULA

Sigur, tu înțelegi, ar trebui acum să-ncerc să scriu altceva, o nuvelă morocănoasă, o povestire șoptită, dramatică sau în orice caz o schiță pitică și parșivă, în fond cred că mă pricep în suficientă măsură să inventez. Chiar așa: te așezi comod, îți pui scrumiera la îndemână, cotul se sprijină ușor pe masă, încă nu apuci stiloul, deși totul e foarte clar, mai ales începutul: caravana cinematografică intrând în sat pe un drum ciopârțit de ploaie (nu merge „ciopârțit”, e prea căutat, schimbi în minte cu „desfundat”), claxonând în neștire ca să-și anunțe sosirea, un sunet ciudat, îmbietor, care mai târziu le va plăcea atât de mult sătenilor, dar care atunci, în momentul apariției caravanei, sub ploaia deasă și întunecată de noiembrie, părea un fel de tângu- it dezorientat; totul clar, curat. Cuvintele se mișcă în tine, se dezmoțesc, trebuie să apuci stiloul, îi lași vârful încet pe hârtie, un pic

mândru, un pic temător, la treabă deci. Înțelegi? Aproape începi, aproape că rotunjești prima literă. Dar deodată îți spui nu, nu încă, și tot ce rămâne e o linie curbă, spinarea unei litere frângându-se brusc într-o pată grăsulie de cerneală. Salvatoarea, grijulia, responsabilă tehnică a amânării. De parcă ți-ar fi teamă că în iluzoriul șir sculptural pe care mâna precaută trebuie să-l lase pe hârtie s-ar putea strecura o eroare neașteptată, de neîndreptat mai apoi, un fel de probă involuntară a juvenilei nerăbdări scriitoricești decisă să-și înregistreze, chiar handicapată, experiențele; micile sale experiențe în spatele cărora cu puțină bunăvoință este foarte probabil să se poată dibui lucruri remarcabile din care se pot scoate oricând câteva pagini corecte, curgătoare. Ce frumos ți-aș înșira, de pildă, toată suita de mătuși bătrâne pe care le-am avut la țară și pe care le-am urmărit cu aviditate cum mor treptat, încercând să fac din ele, pe vremea când mai trăiau, niște personaje memorabile, înspăimântate de moarte, clătinate în toate credințele și certitudinile lor, dar care, spre deziluzia mea, s-au străduit – și-au reușit – să sfârșească cât mai discret, mai șters cu puțință, ca și cum s-ar fi rușinat că faptul morții lor producea totuși în familie o oarecare agitație (trebuiau anunțate rudele, cumpărate coroanele, angajați groparii). Sau cât de ușor te-aș putea face să vezi nopțile soioase de primăvară în care nu demult bunicul, cel mai hazliu și mai inofensiv și mai tragic dizident din câți au avut dealurile Blajului în acele vremuri tulburi de după '50, un Moromete transilvan ce nu mai putea renunța la convingerea lui că „vin ăia, vă spui eu, cu avioanele vin” pentru că apucase odată să zică

asta, solemn și sigur, în fața bunicii care-l adora ca pe Dumnezeu, nopțile când se scula pe furișate și neînduplecat lua coasa tăind ierburile și buruienile și îndreptând cu piciorul mușuroaiele din pământ ce-i mai rămăsese la capătul satului unde credea sau spera, sau visa el că vor ateriza „ăia” cu avioanele lor colosale. Și culmea e că până la urmă chiar a aterizat un avion acolo, un prăpădit de „Aviasan” pe care tipii de la regiune l-au folosit un timp pentru căratul din sat al laptelui de bivoliță. Sau, poftim, scena pe care ți-am povestit-o și pe care aș putea-o scrie dintr-o răsufare: caravana cinematografică rulând același zgomotos film de război și operatorul tânăr cu ideea lui nemaipomenită să scoată aparatul pe geamul cabinei și să proiecteze filmul pe dealul din spatele bisericii în seara primei ninsori, sperînd ciurda locală care la vederea movilei însuflețite brusc, luate cu asalt de mitraliori trecînd Donul și la auzul grozavelor șuierături și explozii de katiușe, o luase în mugete peste deal, urmărită de aceiași tenace mitraliori ce curățau acum o superbă pădure de mesteceni.

Și totuși, nu, zic, nu vreau asta, mâna mi se oprește, trebuie să înțelegi, e prea puțin, cu acutul sentiment al cinstei pe care-l ai îți poți da seama de ce îmi vine mai la îndemână să-ți scriu ție, umplînd foaia asta cu vorbe slobode care nu se mai căznesc să-mi dea socoteală în poziție de drepți, și ridicînd – iată, mă citez la întâmplare – „pe catargul lucios al stiloului portdrapelul minuscul, transparent al efermerului”. Tu, care te simți mereu responsabilă față de tot felul de ființe, lucruri, fenomene ale naturii, stări sufletești, cunoști cu siguranță senzația reconfortantă a gândului

apropierii unei vacanțe în care să poți încerca orice, inclusiv hârniceala cu singurele jucării rămase: cuvintele. Unui nevăzut public mut, foșgăind ostil dincolo de o cortină pe care posibilele mele personaje trebuie să o ridice fără ezitări și prin fața căreia frazele mele trebuie să treacă în cadență, cu arma la picior, te prefer pe tine, singura-mi fidelă spectatoarea între ora de gramatică („analizați substantivele din textul următor și indicați ce hram poartă”, îți mai aduci aminte?) și ora de lecturi literare la a VII-a, când strecurându-ne pe lângă butucănosul nostru coleg de educație fizică și depășind cu un zâmbet corect zglobiul grup biologie-istorie-geografie schimbăm din mers, pe scări, conspirativi, secretele noastre scrisori. Știu, știu, o să-mi reproșezi că-mi pierd vremea, că ar trebui să mă apuc serios de scris, că din tot ce ți-am spus ție de când suntem în carantina asta sentimentală aș fi putut scoate niște bucăți onorabile, bine, ai dreptate, dar acum ascultă-mă: trebuie să-ți mai povestesc ceva. Un vis. Nu, nu inventez, știu că te pierd și nu încerc nimic, pe cuvânt că am chiar visat așa, și eu sunt uimit și mă bănuiesc că de la un moment dat să mă fi trezit și să fi continuat să visez – cum să zic? – în cunoștință de cauză. Dar totuși, oricum aș judeca, a fost vis, vis curat, un vis în carne și oase sau cel puțin așa părea, așa pornise. Cu atât mai surprinzător pentru mine (și poate că însăși surpriza de a mi se întâmpla așa ceva m-a trezit), cu cât nu-mi mai aduc aminte să fi visat vreodată altceva decât ce vedeam în seara respectivă la televizor (un turneu cu teatrul „Țândărică” la Haga, de pildă, sau o operație de acupunctură în care eu stăteam înfipt, chipurile, într-un ac foarte lung). Ceea ce mi s-a părut